

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

*Van den Schrijver.
16 Ditzj.
Amsterdam*

EENE
HERINNERING

AAN HET JAAR

1830.

DOOR

den Luitenant-Kolonel
NORMAN MAC LEOD.

..... I'll track
My years of memory back.
BYRON (*Mazeppa*).

BREDA,
BROESE & COMP.

—
1866.

STADS- OF ATHENAEUMBIBLIOTHEEK

DEVENTER

10000 000461267

Digitized by Google

16 D 17 d

16 D 17j

EENE
HERINNERING
AAN HET JAAR
1830.

EENE
HERINNERING

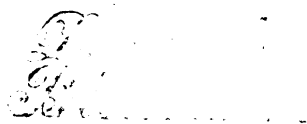
AAN HET JAAR

1830.

DOOR

den Luitenant-Kolonel
NORMAN MAC LEOD.

..... I'll track
My years of memory back.
BYRON Maseppa).

BREDA,
BROESE & COMP.

—
1866.

Het 1ste bataillon der 7de Afdeeling Infanterie was onder anderen bestemd om in het najaar van 1850 bij *Zeijs* te kamperen.

Dit bataillon was toen in garnizoen te *Kampen*, en werd gekommandeerd door den kolonel *MONHEMIUS*.

Het denkbeeld van naar het kamp te zullen gaan leverde aan de jonge officieren, waarvan sommigen nimmer een kamp hadden gezien, een aangenaam vooruitzicht op. Zij stelden zich voor dat het kamperen en alles wat daarmede in verband staat, eenige verscheidenheid zou te weeg brengen in het eentonige garnizoensleven. Aan de oudere kameraden werden inlichtingen gevraagd nopens de wijze hoe men zich in de legerplaats moest inrigten, wat men daartoe moest meênnemen, enz. enz. Ik herinner mij hoe de gevoelens hieromtrent verdeeld waren; hoe de een dit, de ander weder iets anders aanbeval, — en als ik nu deze omstandigheid aanhaal, is het om aan te toonen hoe zaken, die overigens zeer eenvoudig zijn, buitengewoon schijnen en tot buitengewone drukte (ik zou haast zeggen tot onrust) aanleiding geven, omdat ze niet genoeg voorkomen, en men er dus de gewoonte niet van heeft of er soms zelfs geheel onbekend mede is.

In al die drukte, al die gesprekken en maatregelen betrekkelijk dat kamp, kwam eensklaps, door de tijdingen ontvangen uit de zuidelijke provinciën van het Rijk, eene geheele verandering. Men sprak van onrustige bewegingen, van opstand, revolutie, van maatregelen die tot demping van het een en ander zouden worden genomen, dat er geen kamp zou worden betrokken, maar dat er troepen naar de zuidelijke gewesten zouden worden gezonden, enz. enz. Dit laatste werd spoedig bevestigd. De drie bataillons waaruit de 7de Afdeeling Infanterie bestond, in garnizoen te *Zwolle*, *Kampen* en *Deventer*, werden bestemd om naar het zuidelijk gedeelte van het Rijk te worden overgebracht.

Het 1ste bataillon, waarvan hier boven sprake is, verliet dientengevolge in den vroegen morgen van Zondag den 2^{den} September 1830 de stad *Kampen*, waar het een geruimen tijd garnizoen had gehouden, en werd naar *Maastricht* gedirigeerd.

Opdat de troepen spoedig op de plaats hunner bestemming zouden aankomen, was bepaald geworden dat zij per as derwaarts zouden worden overgebracht. Op den genoemden Zondag morgen stonden dan ook te *Kampen* eene menigte voertuigen gereed, om met het bataillon den bevolen marsch te beginnen. Voor de officieren waren zeer goede en gemakkelijke rijtuigen bestemd, terwijl voor de minderen zoogenaamde boerenwagens in gereedheid waren gebracht.

Bij het vertrekken van een garnizoen is altijd een groot gedeelte der bevolking op de been. 't Was dus niet te verwonderen dat nu, terwijl het vertrek onder zulke buitengewone omstandigheden plaats vond, ieder inwoner van *Kampen*, die niet t'huis moest blijven, bij den af-

marsch van het bataillon wilde tegenwoordig wezen. Hoe vele handdrukken zijn dien morgen gewisseld, hoe vele goede wenschen geuit; hoe vele tranen geschreid en zuchten geslaakt door hen die het bataillon zagen vertrekken! Hoe velen van hen die bij dat afscheid tegenwoordig waren, bestaan niet meer! 't Is meer dan 33 jaren geleden!

Hoezeer welligt sommige ouderen van dagen, of zij die door meerdere ondervinding de zaken goed inzag, mogen gemeend hebben, dat de omstandigheden, die tot het vertrek aanleiding gaven, niet spoedig zouden ophouden te bestaan, over het algemeen waren de denkbeelden geheel anders.

»De zaken zouden wel zeer spoedig worden geschikt, de Belgen zouden wel onmiddelijk op hunne plaats worden gezet; de troepen uit de noordelijke gewesten zouden zich daartoe slechts hebben te vertoonen!» Zoo dachten en spraken de meesten, ook de officieren, althans de jongere.

Door het bataillon werd de marsch vrolijk aangevangen; om op die wijze *ten oorlog te varen* was heel aangenaam en gemakkelijk. Zoo als ik gezegd heb, hadden de officieren goede rijtuigen. Wij zaten met ons drieën luitenants (een kapitein hadden wij niet) in eene goede *calèche*, waarmede wij naar *Apeldoorn* reden, waar wij in een ander gemakkelijk rijtuig overgingen, dat ons naar *Arnhem* bragt.

In deze laatste plaats werden ververschingen uitgereikt, even als te *Apeldoorn* reeds geschied was, en daarna werd onmiddelijk de togt hervat. In den vroegen morgen van den 3^{den} September kwam het bataillon te *Nijmegen*, en in den loop van dien dag te *Grave*. — Van *Arnhem* af waren de gemakkelijke vervoermiddelen der officieren verwisseld met gewone karren.

Zoo werd de togt, die slechts op daartoe te voren bepaalde plaatsen, tot het uitreiken van levensmiddelen, afgebroken werd, onafgebroken voortgezet.

Van *Grave* ging de marsch over *Eindhoven* en *Hamont*, en den 5^{den} September, vroeg in den morgen, maakte de trein op ongeveer een half uur afstands van *Maastricht* halt: de karren werden ontladen, het bataillon gerangeerd, en ten 6^{1/2} uur marscheerde het de vesting binnen.

In driemaal 24 uren was alzoo het bataillon uit *Kampen* naar *Maastricht* overgebracht. De afstand tusschen die beide plaatsen bedraagt iets meer dan 40 uren gaans, en de middelen van vervoer en het onvermijdelijke oponthoud in aanmerking genomen, mag men zeggen dat het bataillon in zeer korten tijd zijne bestemming had bereikt.

In *Maastricht* ontvingen de officieren en manschappen inkwartierings-biljetten. De tijd werd er doorgebracht met inspectiën en appels. Natuurlijk dat, over het algemeen, maar bijzonder aan de van groot verlof opgekomen miliciens, nog al wat na te zien en te verbeteren viel.

Den 8ten September, dus drie dagen na onze aankomst, werd het bataillon gezonden naar eenige plaatsen gelegen langs de *Maas*, op eenige uren van *Maastricht*. 't Was, hoorden wij, om oproerige bewegingen tegen te gaan. Wij merkten intusschen van die bewegingen niets. Zeker is het dat zij niet veel te beteekenen hadden, want den volgenden dag (9 September) keerde het bataillon naar *Maastricht* terug. Aldaar verbleven wij tot den 11^{den} dierzelfde maand, en van dien datum af tot den 27ten September bezette het bataillon verschillende plaatsen in de nabijheid van *Tongeren* en *St. Truijen*. De staf van het bataillon bevond zich te *Heers*. Een paar kompagniën waren aan

den linker oever der *Jeker*, onder anderen te *Otrange*, *Lowaige* en *Oreije*. Ik herinner mij destijds gehoord te hebben, dat de toen door ons ingenomen positie strekken moest tot verdediging der zoo even genoemde rivier. Omtrent de waarde dier stelling zal ik hier in geene beschouwing treden, en alleen aanmerken dat de *Jeker* een riviertje is met goede overgangspunten, die, naar ik vermeen, niet vernietigd of onbruikbaar waren gemaakt.

Veel werd er gemarscheerd en contra-gemarscheerd, en ik meen er bij te kunnen voegen: veelal doelloos, en zonder dat men naar een te voren beraamd plan te werk ging. Destijds trof mij dat minder, doch nu, terwijl er 53 jaren na dien tijd verlopen zijn, kan ik natuurlijk de gebeurtenissen van dien tijd beter beoordeelen. Bij al dat marscheren en contra-marscheren waren de troepen aan groote vermoeijenissen blootgesteld, niet omdat de marschen zelve zeer bezwarend waren; want de te doorloopen afstand, hetzij om eene nog niet bezette plaats te gaan bezetten, of eene aflossing te bewerkstelligen, was gewoonlijk gering; maar ten gevolge van de aanhoudende onrust, waarin men verkeerde, en waardoor de troep steeds op de been en onder de wapenen werd gehouden, zonder dat men hem de noodige rust kon verschaffen.

De opstand in de zuidelijke gewesten van *Nederland* had tegen dezen tijd meer uitbreiding gekregen. 't Was aan de inwoners zeer goed te bespeuren dat ze ons niet als vrienden beschouwden. Zij schepten er genoeg in onrustbarende geruchten te verspreiden omtrent aanvallen waaraan wij zouden bloot staan, met overdrijving te spreken van voordeelen die door de opstandelingen behaald waren, enz. Ter naauwernood had men soms, na den nacht onder de wapenen te hebben doorgebracht,

de kwartieren betrokken, of het geschreeuw: »*daar komen de brigands!*» deed zich hooren. Dan kwam de troep onmiddellijk weder onder de wapenen, en bleef soms zoo uren staan, in afwachting van den voorspelden aanval. Naauwelijks weder ingerukt vielen er eenige schoten, en de nacht werd al weder onder de wapenen doorgebracht. Ik houd mij nu overtuigd dat de inwoners door allerlei middelen, soms onder den schijn van vriendschappelijke raadgevingen en waarschuwingen, eene aanhoudende onrust en bezorgdheid onder de troepen te weeg bragten.

Ik heb gezegd, dat onder de plaatsen aan en bij de *Jeker*, die door het bataillon bezet werden, behoorden *Otrange* en *Oreije* (1). Laatste gemelde plaats bekwam eene kompagnie; *Otrange* werd aan het 1ste peloton der 5de kompagnie als standplaats aangewezen, de 1ste luitenant Jonkheer VAN SPENGLER en ik bevonden ons bij dat gedeelte; het 2de peloton, onder bevel van den 1sten luitenant VAN ALPHEN ZEEWOLDT, begaf zich naar *Lowaige*.

Er was bepaald geworden, dat de kompagnieën van het bataillon heurtelings *Oreije* zouden bezetten, en daartoe om de 24 uren zouden worden afgelost.

In den morgen van den 23sten September marscheerde de 3de kompagnie naar *Oreije* om er de 2de te vervangen. Daar komende vond echter de kommandant van eerstbedoelde kompagnie (de 1ste luitenant VAN SPENGLER) eene order, waarbij bepaald werd dat de aflossing niet zou geschieden, maar dat de verschillende detachementen op de standplaatsen zouden blijven, die primitief aan hen toegewezen waren geworden.

De pelotons der 3de kompagnie keerden alzoo naar

(1) Beide zeer kleine plaatsen, slechts eenige honderden inwoners tellende.

Otrange en naar *Lowaige* terug, en namen daar de positie in, die zij een paar uren vroeger hadden verlaten.

Te *Otrange* bevond zich de bezetting in het kasteel van dien naam; het was een hecht en sterk gebouw, door grachten omgeven, en zeer goed geschikt tot verdediging.

Door den 1sten luitenant VAN SPENGLER, die hier het bevel had, werden maatregelen genomen om, voor zoo veel tijd en middelen zulks toelieten, de natuurlijke sterkte der plaats nog te vermeerderen; de poort van het kasteel werd gebarricadeerd, en de soldaten dermate verdeeld over de verschillende vertrekken die gezigt hadden op den toegang tot het kasteel, dat die toegang goed kon worden verdedigd. Tegen eene overvalling des vijands waren wij alzoo volkomen gewaarborgd.

Ik ben bij deze omstandigheden, de 2de en 5de compagnie betreffende, wat lang blijven stilstaan, omdat zij dienen moeten tot regt begrip der gebeurtenis die in den volgenden nacht (25 op 24 September) plaats had; eene gebeurtenis die toen en nog lang daarna het onderwerp uitmaakte van vele gesprekken en beschouwingen, en die zeker bij velen eenen blijvenden indruk heeft achtergelaten, en toen meer dan alle waarschuwingen en vermaningen strekte om de overtuiging te doen geboren worden van de noodzakelijkheid tot het nemen van goede en doeltreffende veiligheidsmaatregelen tegen aanvallen en overrompeling van de zijde eens vijands, die wellicht tot op dit oogenblik door somnigen te ligt geacht was.

De dag van den 23sten was rustig voorbijgegaan. Tegen den avond intusschen verspreidde zich het gerucht, dat de opstandelingen eenen aanval zouden ondernemen, en wel bepaaldelijk tegen *Oreije*. Hoe zich dat gerucht had

verspreid is moeilijk te verklaren, want men mag aannemen, dat de aanvallers hun plan wel zoo geheim mogelijk zullen hebben gehouden. Hoe het zij, het gerucht bestond; een te *Otrange* achtergebleven persoon (huis-knecht of koetsier) had het gehoord, en deze was het, meen ik, die het aan den luitenant VAN SPENGLER mededeelde. Aan losse geruchten en valsche berigten had het in dezen tijd niet ontbroken, maar tot heden hadden zij zich niet bevestigd. Te *Otrange* werden echter nog meer voorzorgmaatregelen genomen, en bleef men op alles voorbereid. Door den luitenant VAN SPENGLER, die zoo mogelijk eenige zekerheid wenschte te bekomen ten opzichte der uitgestrooide geruchten, werd mij gelast mij met een twintig man naar *Oreije* te begeven, mij daar te melden bij den 1sten luitenant BISSCHOFF, die tijdelijk de 2de kompagnie kommandeerde, bij hem inlichtingen in te winnen, daarvan verslag te komen maken, om dan naar aanleiding van het een en ander maatregelen te treffen. Toen ik, ter uitvoering van den mij opgedragen last, *Otrange* verliet, zal het zoo wat negen ure in den avond geweest zijn; de afstand tusschen *Otrange* en *Oreije* zal ongeveer een klein uur gaans bedragen. Te *Oreije* komende vond ik er den hovenbedoelden 1sten luitenant, die, vermeen ik, zijne wachten en posten had nagezien, en mij, nadat ik hem de aanleiding en het doel mijner komst had medegedeeld, te kennen gaf, dat hij het gerucht betrekkelijk eenen aanval ook vernomen had, maar dat hij het als geheel ongegrond beschouwde, dat er wel niets van dien aard zou gebeuren, dat het praatjes waren, enz.

Ik keerde daarop naar *Otrange* terug, en deelde den kompagnies-kommandant mede wat ik te *Oreije* had vernomen. Bijna op hetzelfde oogenblik kwamen de

2de luitenants IVANGH en WILLEBRANS, beide behoorende tot de kompagnie die te *Oreije* gestationneerd was, en van daar met eene patrouille uitgezonden waren, zich bij den luitenant VAN SPENGLER melden. Eigentlijk bevreemde het dezen hen *beide* op *dit oogenblik* te zien, maar hunne tegenwoordigheid versterkte het denkbeeld dat er te *Oreije* geen gevaar bestond, althans dat men daar geen gevaar duchtte. Naauwelijks echter waren er nog eenige woorden gewisseld, toen er, in den stillen nacht, zeer duidelijk, naar de zijde van *Oreije* geweervuur werd vernomen: één salvo slechts, gevolgd van meerdere schoten; de officieren der 2de kompagnie ijlden weg om zich bij hunnen troep te *Oreije* te vervoegen; te *Otrange* stond alles onmiddellijk onder de wapenen. Het is hier de plaats om aan te halen, dat de troepen aan de *Jeker* (althans die van ons bataillon) last hadden om bij eenen vijandelijken aanval terug te trekken op *Borgloon*; ook de 1ste luitenant VAN SPENGLER had die order bekomen; alvorens echter daaraan gevolg te geven, en *Otrange* te verlaten om op *Borgloon* terug te trekken, besloot hij met het peloton, onder zijn bevel, naar *Oreije* te marscheren, om zoo noodig hulp te brengen aan de 2de kompagnie, en zoo gezamenlijk den aanval des vijands af te slaan. Aan dat besluit werd onmiddellijk gevolg gegeven. Het vuren had intusschen geheel opgehouden, en alles was weêr dood stil geworden. In de nabijheid van *Oreije* vonden wij eenige randsels op den grond liggen; overigens werd van de 2de kompagnie geen spoor of teeken ontdekt.

De luitenant VAN SPENGLER begaf zich in persoon in een der eerste huizen, waar hij van de bewoners vernam dat de kompagnie was afgetrokken, en dat de aanvallers zich

in grooten getale (er werd gezegd 1500 man met 3 stukken geschut) in het dorp bevonden.

Wij waren, zoo als gezegd is, slechts één peloton sterk, en hoezeer de sterkte van den vijand waarschijnlijk overdreven werd, was toch onze magt te gering tot het in 't werk stellen van pogingen om het dorp te hernemen; daarenboven was het doel, waarmede wij ons naar *Oreije* hadden begeven, om namelijk onze aangevallen kameraden te hulp te komen, mislukt, ten gevolge van de omstandigheid dat dezen *Oreije* hadden verlaten. Er werd diensvolgens besloten, om overeenkomstig de bestaande order op *Borgloon* te trekken. Bij den marsch derwaarts bleek het, dat de aftogt der 2de kompagnie vrij overhaast en niet in de beste orde had plaats gevonden. Vele randfels toch en andere voorwerpen lagen op den weg, welke door de bezetting van *Oreije* was gevolgd geworden.

Tegen den morgen kwamen wij te *Borgloon* aan, waar de 2de kompagnie reeds was, en waar wij overigens alles in groote opschudding vonden. De kommandant van het bataillon, de kolonel MONHEMIUS, had zich ook derwaarts begeven. Hij begon met aan den luitenant VAN SPENGLER te vragen, waarom hij niet, onmiddellijk op het vernemen van den aanval, op *Borgloon* was teruggetrokken, waarop deze antwoordde door te vragen wat hij (de kolonel), indien hij zelf werd aangevallen, van officieren denken zou, die met hunne onderhebbende troepen hem niet ter hulp kwamen?

Welke sensatie het gebeurde te *Oreije* te weeg bracht zal men ligt begrijpen. De nachtelijke aanval, uitgevoerd door de opstandelingen, de verwarde toestand die er bij de 2de kompagnie heerschte, het ontbreken van een groot aantal manschappen bij die kompagnie, de vele, zich

dikwerf tegensprekende, verhalen en geruchten, de vraag wat er nu zou worden gedaan, enz., gaven natuurlijk aanleiding tot vele beschouwingen en veronderstellingen.

Om met volkomen juistheid te bepalen hoe zich alles heeft toegedragen is moeilijk; intusschen mag men als vrij zeker aannemen dat de toedragt der zaak is geweest als volgt:

Het geweervuur, waarvan wij boven spraken, schijnt door de aanvallers gelost te zijn geworden op eene veldwacht, die door den kommandant der 2de kompagnie voorwaarts naar de zijde des vijands, bij de brug die daar over de *Jeker* loopt, was opgesteld geworden. Als ik mij wel herinner was de naam van den sergeant, welke die wacht kommandeerde, VROOM of VROON. Die onderofficier verdedigde zich zoo goed hij kon, door op de aanvallers te doen vuren. Volgens sommigen was het de wacht die het eerst vuurde. Dit doet weinig ter zake. De groote overmagt der aanvallers maakte het onmogelijk dat de wacht, zonder ondersteund te worden, op haren post kon blijven.

Volgens alle berigten overigens, en de inlichtingen op het oogenblik zelf ingewonnen, was een groot gedeelte der aanvallers in verscheidene rijtuigen (er werd gezegd diligences) den straatweg van *Luik* komen afrijden. Digt bij *Oreije* waren zij wel door eene schildwacht aange-roepen, maar zonder zich daaraan te storen hadden zij de rijtuigen verlaten en zich oogenblikkelijk op de hoven bedoelde wacht geworpen en haar teruggedreven, waarop zij onmiddelijk het dorp waren binnengestormd, en zich, bekend als zij waren met den weg en de omstandigheden en ongetwijfeld geholpen door de inwoners, begeven naar eene schuur waar zich een gedeelte der

kompagnie bevond. Daar gekomen maakten zij halt en riepen in goed hollandsch: » *In 't geweer!* » waarop de manschappen, die zich in de schuur bevonden, naar buiten kwamen, zonder in de verte te vermoeden dat zij daar den vijand zouden vinden, en in dat oogenblik van verbazing, verrassing en onvermijdelijke wanorde vielen de meesten der militairen, zoo niet allen, welke zich in die schuur bevonden, als gevangenen in handen der aanvallers. Ik meen dat hun getal 20 à 30 bedroeg, waaronder de sergeant-majoor der kompagnie Mescu.

De kommandant was met het overige gedeelte der kompagnie naar *Borgloon* gemarscheerd.

In de Geschiedenis van het 7de Regiment Infanterie door den 1sten luitenant (thans kapitein) DE ROO VAN ALDERWERELT wordt het gebeurde te *Oreije* eenigzins anders dan hierboven voorgedragen. Ik geef het naar hetgeen ik in persoon van de zaak heb gezien, en naar de berichten en verhalen, die *onmiddelijk* na de gebeurtenis dienaangaande bestonden.

Dat de kolonel MONHEMIUS, kommandant van het bataillon, de handelwijze van den detachements-kommandant te *Oreije* volkomen zou hebben goedgekeurd, zoo als men in de aangehaalde Geschiedenis, bladz. 124, vermeld vindt, vermeen ik te mogen betwijfelen. Bedriegt mijn geheugen mij niet, dan hebben er onmiddelijk na het gebeurde te *Oreije* omstandigheden plaats gehad, die geheel iets anders dan des kolonels goedkeuring over het gebeurde te kennen gaven. De kolonel MONHEMIUS was een te braaf soldaat, om zijne goedkeuring te kunnen hechten aan de treurige gebeurtenis die in meergenoemde plaats was voorgevallen; eene gebeurtenis, die, zoo zij door het nemen van goede voorzorgmaatregelen al niet

geheel had kunnen worden voorkomen, dan toch niet zulke gevolgen zou hebben gehad als de zoo even beschrevene.

In dezelfde Geschiedenis van het 7de Reg. Inf. vindt men wijders op bladz. 124 aangeteekend, dat de kolonel MONHEMIUS ook de andere kompagnieën op *Borgloon* deed teruggaan, namelijk *na* het gebeurde te *Oreije*. Uit het vorenstaande blijkt dat dit niet geheel juist is, althans voor zooveel de 3de kompagnie te *Otrange* betreft. Zoo als boven gezegd is, had de kommandant dier kompagnie de order ontvangen op *Borgloon* terug te trekken, wanneer de vijand ergens mogt aanvallen, natuurlijk dus vóór dat de overvalling te *Oreije* plaats vond.

Indien het gebeurde te *Oreije* destijds aanleiding tot gegronde bemerkingen heeft gegeven, mag men toch de omstandigheden niet uit het oog verliezen, die tot verontschuldiging van den kommandant van het detachement kunnen strekken. Er liepen zoo vele losse geruchten, en er waren zoo vele valsche tijdingen geweest zonder dat één daarvan tot nu toe verwezenlijkt was geworden, dat de bevelvoerende officier te *Oreije* zal gemeend hebben ook nu wel aan de gegrondheid van het gerucht te mogen twifelen. Daarenboven is het mogelijk dat, naar zijne meening, de hem gegeven bevelen een zelfstandig optreden in den weg stonden. (Een waar ongeluk voor ieder die met eenig bevel belast is!)

Voor anderen was het gebeurde te *Oreije* eene waarschuwing, een ernstig voorbeeld en eene practische les. De ondervinding, door zulke zaken opgedaan, doet meer af dan alle voorschriften en *theoriën*.

Op den volgenden dag (24 September) had er eene buitengewone magtsontwikkeling plaats tegen *Oreije*. In-

fanterie en kavallerie rukten tegen die plaats op. Waarom zou ik moeilijk kunnen zeggen. Van de Belgen, die de overvalling hadden bewerkstelligd, was natuurlijk geen spoor te vinden, en de inwoners hielden zich overigens rustig en stil; dat ze intusschen over het gebeurde inwendig te vreden waren, valt niet te betwijfelen.

Daarop volgde tot en met den 27sten September eene opvolging van marschen en contra-marschen. Bij het nazien mijner in dien tijd aangehoudene notitiën kan ik zelf naauwelijks gelooven dat men ons zoo heeft laten marscheren! 't Is dunkt mij niet mogelijk dat men daarbij naar eenig vast plan te werk ging. Ik zou haast zeggen, dat men zelf niet wist wat men wilde. Maar hoe dan ook, den 27sten September waren wij weér te *Borgloon* (1).

Alvorens nu te spreken over hetgeen verder voorviel met het bataillon waartoe ik behoorde, is het noodig hier aan te halen dat het in den tijd, waarvan hier sprake is, bestemd werd om met en benevens de beide andere bataillons der 7de Afdeeling naar *Brussel* op te rukken.

Men weet dat andere troepen uit de noordelijke gewesten reeds vroeger tegen die stad waren afgezonden, dat zij den 25sten September daar aangekomen waren en de stad waren binnengerukt. 't Is van algemeene bekendheid welke de gevolgen daarvan geweest zijn. Die troepen hadden versterking noodig; de Generaal Corr HEILIGERS ontving daarom last, met de onder zijn bevel gestelde troepenmacht naar *Brussel* op te rukken. Tot

(1) Tot staving van dit oordeel schrijf ik hier letterlijk over wat ik in mijne aantekening van het in die dagen gebeurde opgeteekend vind.

»23 September, 's nachts, na de overvalling der 2de kompagnie, van *Otrange* over *Hex* naar *Borgloon*, van daar terug naar *Otrange*, van *Otrange* naar *Vechmael*, van *Vechmael* naar *Hex* en van *Hex* terug naar *Vechmael*."

die magt behoorden de drie bataillons der 7de Afdeeling, de drie bataillons der 8ste Afdeeling, het flankbataillon der 13de Afdeeling, het Regiment Ligte Dragonders N°. 3 en eene batterij veldgeschut.

Het zou weinig baten na te gaan wat er met die magt had *kunnen* worden gedaan. Ik zal verhalen wat er meê gedaan *is*, althans voor zoo ver dat gedeelte betreft, waarbij ik mij persoonlijk bevond.

Den 28sten September werd met de boven genoemde troepen de marsch aangevangen.

Van *St. Truijen* en omstreken, waar wij ons bevonden, loopt de korste weg naar *Brussel* over *Thienen* (*Tirlemont*) en *Leuven*. Deze weg werd door den generaal CORT HEILIGERS gevolgd, en ik meen dat hij daaraan wél deed. Ik verschil dus hieromtrent in gevoelen met den geachten schrijver der Geschiedenis van het 7de Regiment Infanterie, die als zijne meening doet kennen dat de generaal over *Diest* en *Aerschot* zou hebben moeten marscheren. Een enkele blik op de kaart zal doen zien welk een grooten omweg men zoo doende zou gemaakt hebben!

Het bereiken van *Brussel* in den kortst mogelijken tijd was hier de hoofdzaak: onze troepen in *Brussel* hadden hulp noodig, en zagen welligt verlangend naar ondersteuning uit! Snel en zonder dralen en langs den kortsten weg moest men zich met hen trachten te vereenigen. Die kortste weg nu liep over *Thienen* en *Leuven*, en daarom was het goed hem te volgen. De omstandigheid dat de landstreek, die wij door te trekken hadden, in opstand was, kon geen beweegreden zijn tegen het uitvoeren van den marsch langs den gekozen weg. Zeven bataillons infanterie, een regiment kavallerie en eene veldbatterij

maakten eene magt uit, meer dan voldoende om al de gewapende opstandelingen, die zich op dat oogenblik in *België* bevonden, uit één te drijven, als men ze in 't vrije veld mogt hebben ontmoet. Ik spreek niet van gevechten in steden, in straten, in huizen en achter barricaden; dáár kan de beste krijgsmagt tegen eene énérgieke verdediging het hoofd stooten; hier echter marscheerden wij vrij, en zeker mogten wij aannemen dat alle moeilijkheden, die de opstandelingen ons op onzen marsch zouden willen in den weg leggen, gemakkelijk door ons zouden worden overwonnen.

Zoo als ik gezegd heb, werd de marsch den 28sten September aangevangen. Wij vernamen daarbij dat wij bestemd waren om naar *Brussel* te marscheren. Zonder iets van de opstandelingen ontdekt te hebben bereikten wij *Thienen*, of beter gezegd kwamen wij ter hoogte van die plaats, want in de stad is geen onzer bij die gelegenheid geweest.

Dáár werd de kolonne, en daaronder ook ons bataillon, eensklaps door een vrij hevig geweervuur begroet, en de kolonel *MONHEMIUS*, op mij toerijgende en met de hand wijzende in de rigting van waar de schoten vielen, riep mij toe: » *Méneer met uw peloton en tirailleur!* »

Het bataillon bevond zich op dat oogenblik in eene laagte, eene soort van hollen weg. Den last van den kolonel opvolgende, rukte ik met mijne manschappen regts uit de kolonne, en de hoogte bestijgende, liet ik een gedeelte hunner verspreiden en het vuur van den vijand beantwoorden, die zich op de wallen der stad en op de nabijzijnde hoogten, achter boomen, heggen en in eenige huizen ophield. Ik gis dat het toen omstreeks 4 à 5 ure in den namiddag zal geweest zijn.

Zeer jong officier zijnde, had ik natuurlijk geene ondervinding van den oorlog, en was de toestand waarin ik mij bevond voor mij geheel nieuw. Intusschen onderstelde ik dat ik wel spoedig meer bevelen zou ontvangen, en hogere personen bij mij zou zien; in afwachting daarvan liet ik avanceren en ging voort met den vijand te tiraileren. In zijne gedekte stelling zullen onze schotenhem wel niet veel nadeel hebben toegebracht; aan onze zijde waren spoedig een paar gekwetsten. Een officier van gezondheid, ik meen van de 8ste Afdeeling Infanterie, kwam ze op het terrein verbinden. Als mijn geheugen mij niet bedriegt, was zijn naam VAN PELT. Zoo steeds naar bevelen van hooger hand uitziende, en meenende dat ik ondersteuning zou krijgen, althans eenig signaal zou hooren, bleven wij steeds met den vijand schoten wisselen. Het terrein waarop wij ons bevonden was vlak en open, en echter was de hoofdtroep, waarvan wij waren afgezonden, geheel aan ons oog onttrokken. Ik veronderstelde dat het bataillon steeds in den hollen weg zou staan, waar ik het verlaten had. De avond begon intusschen te vallen en langzamerhand werd het donker. Verscheidene mijner tirailleurs hadden geen patronen meer, en aannemende dat het toch de bedoeling niet zijn zou ons den nacht daar te laten doorbrengen, besloot ik op het bataillon terug te trekken, om te vragen wat ik verder te doen had. Al tirailerende en avancerende hadden wij ons verder van den hoofdtroep verwijderd dan volgens de regels bepaald is; wij hadden dus nog al eenig terrein te doorloopen vóór wij weder op de plaats kwamen, waar wij het bataillon hadden verlaten. Zoodra wij terugtrokken werden wij door eenige zwermen gewapende blaauwkielen gevolgd en be-

schoten. Het gelukte ons echter hen op een afstand te houden.

Zoo bereikten wij de plaats waar ik het bataillon dacht te vinden, maar tot mijne onuitsprekelijke verbazing zag ik, op die plaats gekomen, noch van het bataillon, noch van de geheele troepenmagt, één enkelen man! Allen waren verdwenen! Ik begon met mijne positie verlegen te worden. Met een 40tal soldaten, in een vijandelijk land, omringd van gewapende opstandelingen, onbekend met den weg dien de hoofdtroep had ingeslagen, zonder eenige aanduiding of eenig bevel van hoogerhand, vroeg ik mij zelve, wat te zullen doen? Middelerwijl was de duisternis zoo toegenomen, dat wij begonnen te vuren op een troep, die ons van eene andere zijde naderde, en ons wederkeerig eenige kogels toezond, zonder dat wij in den beginne bemerkten dat wij tot hetzelfde bataillon behoorden. 't Was de 2de luitenant SEYFFARDT, die, even als ik, met zijn peloton *en tirailleur* was afgezonden geworden, en, evenmin als ik nadere bevelen krijgende, besloten had terug te trekken. Na eenige oogenblikken beraadslaagd te hebben wat te doen, verkregen wij van de bewoners van eene in de nabijheid gelegene woning eenige inlichtingen, betreffende den weg dien de hoofdtroep had ingeslagen. Hoezeer nu die inlichtingen niet zeer duidelijk waren, besloten wij den weg te volgen die naar het dorp *Houguerde* leidt, en welke ons was aangewezen als door de hoofdkolonne te zijn ingeslagen. Op dit oogenblik kwam de kapitein ASTRATH, kommandant der 1ste kompagnie van het bataillon, bij ons; hij was ook, even als wij, afgezonden geworden, deelde in onze onzekerheid, en verborg zijne misnoegdheid niet over de wijze waarop men ons had achtergelaten.

Ik zal de opmerkingen, waartoe het een en ander aanleiding geeft, aan mijne militaire lezers overlaten.

Laat in den avond en uitgeput van vermoeidheid bereikten wij *Hougaerde*, waar wij werkelijk ons bataillon vonden, dat daar met een gedeelte der overige troepen den nacht doorbragt. Die beweging naar *Hougaerde* heb ik mij nooit kunnen verklaren. Die plaats ligt, op ongeveer een uur gaans, zuidelijk van *Thienen*, en was dus niet op den weg dien wij volgen moesten om te *Brussel* te komen. De beletselen, die de kolonne te *Thienen* had ondervonden, en de daardoor ontstane schermutselingen, waren niet van dien aard geweest dat de geheele troepenmagt daarom den eens ingeslagen weg zou hebben behoeven te verlaten, noch eene beweging uit te voeren die veel op eenen terugtogt geleek! Ik zal niet langer bij die zaak stilstaan; zij moet worden gevoegd bij vele andere onverklaarbare omstandigheden welke in dien tijd hebben plaats gehad.

Den volgende dag (29 September) werd de marsch voortgezet. Die marsch staat mij nog levendig voor den geest: slechte landwegen, verlatene dorpen, geen spoor van inwoners, geene levensmiddelen, en geene distributiën aan de troepen; ziedaar in korte woorden, wat van dien marsch te zeggen valt!

't Was alsof de geheele landstreek was uitgestorven!

Gebrek aan levensmiddelen vermeerderde de vermoeyenis van den soldaat; rauwe knollen en wortelen, die hier en daar in het veld stonden, verstrekten hem tot voedsel!

Tusschen de soldaten ontstonden vechtpartijen om een stuk brood, en in die omstandigheden heb ik toch een' onderofficier met kriegsraad en fusilleren hooren bedreigen, omdat hij een' rauwen knol at, dien hij van het land had genomen!!

Zeker, het handhaven van krijgstucht, van strenge krijgstucht, is noodzakelijk; zonder krijgstucht is geen goed leger denkbaar, en daarom is het een der eerste pligten van iederen meerdere, om zooveel als immer in zijn vermogen is, die tucht te handhaven en te onderhouden! Maar naast dien pligt heeft ieder meerdere nog een' anderen, even duren pligt te vervullen, namelijk, zoo veel hij slechts kan, zorg te dragen voor het welzijn zijner minderen. Door het betoonen dier zorg, door het in het werk stellen van al datgene wat tot het welzijn van den soldaat bijdraagt, wordt een goede geest bij den troep onderhouden, en een gevoel van vertrouwen opgewekt, dat de krijgstucht op hechtere grondslagen vestigt dan alle mogelijke bedreigingen en straffen! Bij elken troep, waarvan de chef door zorg, belangstelling en regtvaardigheid het vertrouwen en de genegenheid zijner soldaten heeft weten te verwerven, zal de krijgstucht veel beter en gemakkelijker worden gehandhaafd, dan dáár, waar zulks niet bestaat, om de eenvoudige reden, dat in het eerste geval de soldaat gaarne en gewillig uitvoert, waartoe hij anders veelal moet gedwongen worden.

Door de ondervinding wordt het bewezen, dat met dezelfde menschen geheel verschillende resultaten worden verkregen, naarmate zij, die met het bevel over die menschen belast zijn, in meerdere of mindere mate de ware middelen aanwenden om zich te doen gehoorzamen.

Ik kan niet nalaten hierbij de opmerking te maken, dat het verwonderlijk is hoe spoedig de minderen hunne bevelhebbers kennen en doorgronden, en hoe juist zij hen beoordeelen. Ieder, die lang met den soldaat heeft omgegaan, die op wachten en marschen zijne gesprekken heeft kunnen hooren, of enkele zijner gezegden heeft

kunnen opvangen, zal zeker meermalen getroffen zijn geweest door de oordeelkundige en juiste opmerkingen, die hij omtrent zijne chefs aan den dag legt! — Keeren wij tot ons verhaal terug.

Op dien bewusten 29sten September, waarvan ik boven gesproken heb, werd de marsch onder de reeds opgegeven omstandigheden voortgezet.

In hoeverre misschien de bijzondere toestand waarin wij verkeerden oorzaak is geweest van het volslagen gebrek aan levensmiddelen, welke wij bij dien togt onder-vonden, kan ik niet beoordeelen.

Had men zich misschien den toestand van het land anders voorgesteld, of gedacht dat de troepen bij de ingezetenen zouden kunnen worden ingekwartierd, en zoo in hunne voeding zou worden voorzien? Wat hiervan zij weet ik niet, maar wel weet ik dat wij tegen het vallen van den avond halt hielden en ons op den grond neêrlegden, en dat er van distributiën geen sprake was.

Als ik zeide dat wij *een bivouak betrokken*, zou ik geen juiste uitdrukking bezigen ten opzichte der wijze waarop de nacht werd doorgebracht. De vermoeyenis maakte dat de meesten op den grond neêrvielen, zonder dat daarbij op veel orde kon worden gelet.

Den volgenden dag werd de marsch hervat en voortgezet tot *Cortenbergh*, een gehucht op ongeveer 2 uren afstands van *Brussel*.

De afstand van *Hougaerde* tot *Cortenbergh* bedraagt 6 à 7 uren gaans. Door het volgen der landwegen had de kolonne echter een' veel grooteren afstand afgelegd, waarbij nog kwam dat men door onbekendheid met den weg dikwijls belangrijke omwegen maakte; intusschen zou de marsch zelf wel geen bijzonder bezwaar hebben

opgeleverd, indien niet bij de vermoeienis van het marscheren het gebrek aan voedsel zich had doen gevoelen. Het meereendeel der soldaten bestond daarenboven uit miliciens, die zoo van onbepaald verlof onder de wapenen waren opgeroepen, en die noch aan de zware uitrusting, noch aan het marscheren gewoon waren. Sommigen sleepten zich dan ook met moeite voort, en had de vrees, om in de handen der muitelingen te vallen, hen niet beheerscht, dan zou er, geloof ik, een veel grooter aantal hunner zijn achtergebleven dan nu het geval was. *Cortenbergh* is, zoo als vermeld werd, een paar uren van *Brussel* verwijderd. Den 30ten September genoten de troepen hier eenige rust, en konden zij zich, tegen betaling, van eenige levensmiddelen voorzien.

Wij veronderstelden dat wij nu weldra in *Brussel* zouden zijn, en daar zouden worden gebezigd om den opstand te helpen dempen. Al spoedig echter vernamen wij dat het gedeelte van het leger, dat vroeger tegen de hoofdstad der Zuidelijke Nederlanden was opgetrokken, die stad verlaten had, en dat er aan het voortzetten van onzen marsch in die rigting geen verder gevolg zou worden gegeven. De geruchten, die omtrent dit een en ander liepen, werden weldra bewaarheid. Verder dan tot *Cortenbergh* werd onze opmarsch niet voortgezet. Den dag, volgende op onze aankomst aldaar (dus den 1sten October), begon onze rugwaartsche beweging. Op den zoo even genoemden datum marscheerde het bataillon naar *Tildonck*, den 2^{den} October naar *Muizen*, en den 3^{den} naar *Boortmeerbeek*, waar het eene week verbleef, en toen (den 12^{den} October) order bekwaam om naar *Mechelen* te marscheren.

Van het oogenblik dat wij *Cortenbergh* verlieten tot

dat wij ons naar *Mechelen* begaven, viel er bij het 1ste bataillon niets bijzonders voor; van tijd tot tijd werden de voorposten door de *Belgen* verontrust, zonder dat er ernstige gevechten plaats hadden.

De Nederlandsche troepen namen nu meer achterwaarts gelegen stellingen in, achter de *Rupel* en de beide *Nethe's*.

Ik heb reeds gezegd dat het bataillon waartoe ik behoorde bevel kreeg den 12^{den} October naar *Mechelen* te marscheren.

De bevolking dier stad verborg hare kwade gezindheid jegens ons niet. De bezetting was echter te talrijk dan dat de burgers die gezindheid door openlijke daden van geweld durfden toonen. Behalve een paar aanrandingen tegen troepen-afdeelingen van weinig sterkte, bleef het bij het uiten van den vijandigen geest door scheldwoorden en gebaren.

Van de zijde der militaire autoriteit werden natuurlijk maatregelen van veiligheid genomen, waaronder behoorde dat wij 's nachts op de markt bivouakeerden.

Op een der dagen dat wij ons te *Mechelen* bevonden kwam de *Prins van Oranje* ons in oogenschouw nemen. Het was in den vroegen morgen dat de troepen daartoe op de markt gerangeerd stonden. Z. K. H. reed langs de gelederen, en sprak met de hem zoo eigene minzaamheid de officieren in het voorbij rijden een paar woorden toe. Na de wapenschouwing was ieder tevreden den ridderlijken Vorst gezien te hebben.

In den laten avond van den 16^{den} October verliet het bataillon *Mechelen*, en marscheerde naar *Waelhem*. De vier dagen die de troep te *Mechelen* had doorgebracht waren vrij vermoeijend geweest. Het was nacht toen wij te *Waelhem* kwamen. Wij werden niet ingekwartierd,

maar ieder zocht zich zoo goed mogelijk in de open lucht, op de straatsteenen, te behelpen. Eene zachte ligplaats leveren deze niet op, maar vermoeienis en eene goede gezondheid maken dat men overal goed slaapt, vooral als men daarbij jong is. Wat de soldaten betreft, zij verdroegen die vermoeienissen en ontberingen zonder immer eenige blijken van ontevredenheid of gepruttel aan den dag te leggen, en dikwerf heb ik met genoegten herdacht den goeden wil, door die brave lieden bij alle gelegenheden betoond.

Het is mij een waar genoegten hierbij te herdenken aan de vriendschap en hartelijkheid, die ik in die dagen steeds ondervonden heb van de oudere officieren, waarmede ik bij dezelfde kompagnie diende, met name de 1ste luitenant Jhr. VAN SPENGLER EN VAN ALPHEN ZEEWOLDT. De eerstgenoemde was steeds kompagnies-kommandant.

Te *Waelhem* bleven wij voortdurend onder de wapenen, en zonden van daar een detachement, onder bevel van een luitenant, naar *Rumpst*, eene kleine plaats, niet ver van de *Rupel*; den 18^{den} ging ik derwaarts. Den volgenden dag verliet het bataillon *Waelhem* om zich naar *Boom* te begeven. Te *Rumpst* sloot ik mij met mijn detachement bij het bataillon aan, om gezamenlijk naar laatstgenoemde plaats te marscheren. Het 2de bataillon, onder bevel van den majoor BARON VAN AERSSSEN BEIJEREN VAN VOSHOL, onderscheidde zich in die dagen door de dappere verdediging van *Waelhem*, en vooral van de brug aldaar. Het was bij deze gelegenheid dat door den milicien BAJINK, behoorende tot de kompagnie van den kapitein DIRT, eene stoute en koene daad werd uitgevoerd. De opstandelingen hadden namelijk een vaandel geplant aan de andere zijde der rivier de *Nethe*, en zich vervolgens op eenigen afstand ver-

wijderd. **BAJINK** besloot zoo mogelijk dat vaandel weg te halen. Na zich aangeboden te hebben dat waagstuk te ondernemen, ontdeed hij zich van zijne kleederen, begaf zich te water en zwom de rivier over. Aan de andere zijde gekomen werd hij door de Belgen hevig beschoten. Hij liet zich echter hierdoor niet afschrikken, maar maakte zich van het vaandel meester en wierp het naar den anderen oever. Ongelukkig bereikte het dien oever niet, maar werd door den stroom meêgeslept. **BAJINK** kwam ongedeerd bij de kompagnie terug.

Het ridderkruis der Militaire Willemsorde, dat hij kort daarna ontving, was het loon zijner dapperheid. Ik meen dat het hem door *Z. K. H. Prins Frederik der Nederlanden* eigenhandig te *Rozendaal* werd uitgereikt.

Het komt mij voor dat er van die koene daad van **BAJINK** in onze geschiedboeken en verhalen van dien tijd niet genoeg notitie is genomen. Ik weet niet dat van die daad ergens anders is gewag gemaakt dan in de Geschiedenis van het 7de Regiment Infanterie door **DE ROO VAN ALDERWERELT**.

BAJINKS dapper en moedig gedrag behoort intusschen tot die daden welke aan de vergetelheid verdienen te worden ontruikt, en waarop als een navolgingswaardig voorbeeld van dapperheid en zelfopoffering moet worden gewezen.

De majoor **VAN AERSSSEN** en de kapitein **DITT** werden mede wegens hunne aan den dag gelegde dapperheid en belcid bij de verdediging van *Waelhem* tot Ridder der Militaire Willemsorde benoemd.

Ik herinner mij in dien tijd met den grootsten lof te hebben hooren spreken van de uitstekende dapperheid, betoond, bij de verdediging der genoemde brug te *Waelhem*,

door den 2^{den} luitenant der artillerie DE BRUYN, die hier twee stukken geschut onder zijne bevelen had.

Zoo als door mij reeds is gezegd, kwam het bataillon den 19^{den} October te *Boom*. Zonder met den vijand in aanraking te komen bleven wij hier tot den 22sten, waarop wij naar *Kiel* marscheerden. Den volgenden dag ontving de kompagnie bevel zich naar *Berchem* te begeven, waar zich het hoofdkwartier van den luitenant-generaal CORT HEILIGERS bevond.

Den 24sten October, 's morgens, gingen wij terug naar *Kiel*, en rukten in den loop van dienzelfden dag *Antwerpen* binnen.

De drie bataillons der Afdeeling waren nu hier vereenigd, en het scheen alsof hier een stilstand in onze terugtrekkende beweging zou worden tot stand gebracht. Wij waren nu de grenzen van *Noord-Nederland* weder genaderd, en alvorens nog verder terug te trekken was het natuurlijk dat men door alle daartoe beschikbare middelen beproeven wilde zich het bezit van *Antwerpen* te verzekeren. Velen van ons meenden dat *Antwerpen* als 't ware de grens zou wezen, waar de opstand zoude eindigen. Mogelijk bestond dit denkbeeld ook wel bij de Regering. De bloei van *Antwerpen*, de groote vooruitgang welke die handelsstad sedert de vereeniging van *België* met *Nederland* had ondervonden, waren zekerlijk redenen om te doen veronderstellen dat althans zij eene gunstige uitzondering zou maken bij de andere steden van *België*, en dat zij zou toonen dankbaar te wezen voor hare welvaart, en getrouwheid betoonen zou aan de Regering, waaronder zij die welvaart had verkregen!

Indien die denkbeelden destijds werkelijk bestonden, hebben de kort daarop volgende dagen geleerd dat het

illusiën waren, die spoedig verdwijnen en plaats zouden maken voor gebeurtenissen, welke het bewijs leverden, dat oproer en ontrouw ook in *Antwerpen* de plaats hadden ingenomen van trouw en aanhankelijkheid aan het wettig Bestuur des Lands.

Toen wij in de stad kwamen heerschte daar nog schijnbaar rust. Daden van geweld of verzet tegen de Regering hadden nog niet plaats gevonden. Aan de troepen werden eenige gebouwen tot verblijf aangewezen, die intusschen in een allezins vuilen, onzindelijken toestand verkeerden, zoodat de soldaat er weinig of geen gemak vond, hoezeer het hoogst wenschelijk zou geweest zijn dat hij, na de vele vermoeijenissen en ontberingen, eenige rust had kunnen genieten (1).

Het 1ste bataillon bleef slechts éénen nacht in het vuile gebouw dat daaraan als kazerne was aangewezen geworden. De oproerige bewegingen, die in verschillende deelen der stad uitbraken, en het dreigend aanzien dat zij verkregen, maakten dat men bedacht moest zijn op het nemen van maatregelen tot eigen veiligheid en tot onderdrukking en demping van den opstand, die nu in *Antwerpen* ook klaarblijkelijk het hoofd opstak.

De voornaamste punten der stad, zooals de hoofdwal met de poorten, de *Place Verte*, de *Place de Meir*, de *Markt*, de *Hoofdwacht*, waren of werden door troepen bezet. Hier en daar waren nog kleine posten en schild-

(1) Om een juist denkbeeld te hebben van den toestand, waarin *Antwerpen* zich in die dagen bevond, leze men wat door den Heer Generaal-Majoor Knoop, in zijn werk: *De Tiendaagsche Veldtocht in Augustus 1831*, blad. 8, nopens dien toestand gezegd wordt. Zeer teregt zegt o. a. de hoog geachte Schrijver: »Wie in die dagen te *Antwerpen* is geweest, is bekend met de grenzenloze verwarring, die daar toen heerschte, en weet, hoe weinig het beleid van een legerhoofd daar merkbaar was »

wachten, die echter, door talrijke benden van muiters aangevallen wordende, door de overmagt werden gedwongen hunnen post te verlaten, voor zoover zij niet gedood werden of in handen der opstandelingen vielen.

Ik zal mij in dit verhaal slechts bepalen tot die gebeurtenissen waarvan ik ooggetuige ben geweest; zij betreffen dus voornamelijk het dikwerf genoemde 1ste bataillon der 7de Afdeeling.

Dat bataillon behoorde tot de troepen waaraan de verdediging van den hoofdwal en voornamelijk van de stadspoorten werd opgedragen.

In den loop van den dag van 25 October werd aan de 5de kompagnie — zoo als ik vroeger heb opgemerkt gekommandeerd door den 1sten luitenant VAN SPENGLER — gelast om post te vatten aan de *Burgerhoutsche poort*. Het overige gedeelte van het bataillon bevond zich aan andere poorten of op den wal. Enkele officieren en manschappen waren nog in de stad ter bezetting van posten aldaar achtergebleven; zoo was de 2de luitenant SEYFFARDT der 1ste kompagnie aan de hoofdwacht, waar hij, na eene dappere verdediging, gewond en door de opstandelingen gevangen genomen werd. Het oproer in de stad groeide nu met elk oogenblik aan. Aanhoudend werden de klokken geluid, waarschijnlijk tot sein voor de muitelingen in en buiten de stad; hier en daar werden schoten gelost; talrijke gewapende benden doorkruisten de straten en pleinen. Er waren oogenblikken dat zij het voornemen schenen te hebben een' aanval te doen op de poorten, en werkelijk beproefden zij nu en dan zich van die punten meester te maken; maar door de troepen, welke aan de poorten post hadden gevat, werden zij steeds op eenen eerbiedigen afstand gehouden. De opstandelingen, die zich

buiten de stad bevonden, trachtten van hunne zijde daarbinnen te komen; zoodat de wachten aan de poorten zich te verdedigen hadden tegen den vijand die van buiten de stad wilde binnendringen, en tegen de muitelingen in de stad, die met de aanvallers van buiten gemeene zaak trachtten te maken.

Zoo verliep de dag van den 25sten en de daarop volgende nacht, terwijl de troepen steeds onder het geweer stonden, en de grootste waakzaamheid vereischt werd. Gedurende den loop van den dag vertoonde zich de Hertog van *Saxen-Weimar* een paar malen op den wal, en onderhield zich met de officieren die de verschillende posten kommandeerden. Ik herinner mij dat hij, aan de *Burgerhoutsche poort* met den 1sten luitenant van SPENGLER sprekende, dezen officier naar zijn naam vroeg, en dat hij hem eenige bevelen gaf nopens de verdediging.

In den namiddag van den 26sten had er eenige verschikking der troepen aan de poorten en op den wal plaats. Een gedeelte der Afdeeling begaf zich over den wal naar de *Roode poort*; de kolonel MONHEMIUS bevond zich bij dat gedeelte. Aan de *Burgerhoutsche poort* komende gelastte mij de kolonel mij bij den hoofdtroep teervoegen, om, zoo als hij zeide, „de achterwacht te kommanderen,” waartoe hij een peloton onder mijne bevelen stelde. Ongaarne verliet ik de kompagnie, die met de twee 1ste luitenants van SPENGLER en van ALPHEN ZEEWOLDT aan de *Burgerhoutsche poort* achter bleef.

Zoo marscheerden wij door tot aan de *Roode poort*, alwaar het gedeelte der Afdeeling dat hier vereenigd was op den wal post vatte, en de kolonel MONHEMIUS mij gelastte mij met mijn peloton te stellen op de *Paardenmarkt*, eene breede straat of een plein, uit de stad naar

den wal geleidende. De kolonel ging in persoon met mij mede, en toonde mij de plaats aan, waar hij verlangde dat ik mij zou opstellen; die plaats zal 5 à 400 passen verwijderd zijn van den wal waar zich de troepen bevonden.

De avond begon toen te vallen, en de kolonel keerde terug naar de troepen op den wal.

Voor mij was nu de hoofdzaak te beletten dat de troepen, die bij de *Roode poort* op den wal stonden, van de stadszijde onverhoeds door de muitelingen werden aangevallen, waartoe ik die maatregelen nam, welke mij het meest doeltreffend voorkwamen. Een smal straatje, dat op de *Paardenmarkt* uitloopt en de *Nieuwe gang* genoemd wordt, was eene geschikte plaats ter opstelling van de manschappen die als hoofdtroep vereenigd bleven; zij stonden daar gedekt en konden toch elk oogenblik gebezigd worden om de vooruitstaande posten te ondersteunen en de vijandelijke aanvallen af te slaan. Voorwaarts van deze plaats stonden een paar kleine wachten, en verder eenige schildwachten; kleine patrouilles gingen de straat op en neêr. Toen het intusschen geheel donker was geworden, werd de stilte die er heerschte eensklaps afgebroken door een hevig vuur, dat door een aantal muiters op de vooruitstaande posten en schildwachten gelost werd. Door de duisternis begunstigd hadden zij, zonder ontdekt te worden, tot op een korten afstand kunnen naderen. De vooruitstaande manschappen werden door dat vuur, dat eensklaps door een' onzichtbaren vijand op hen gelost werd, zoo verrast, dat zij met eenige overijling terug gingen. Ik herinner mij ergens de bewering te hebben gelezen, dat er minder heldendaden zouden worden verricht, als de gevechten in de duisternis plaats vonden, in stede van, zoo als gewoonlijk geschiedt,

op helder lichten dag te worden geleverd! Zonder hieromtrent in vele beschouwingen te treden, geloof ik dat het daglicht, de kameraden die om u heen staan, en die even als de chefs de oogen op u gevestigd houden, vrij wat meer geestdrift veroorzaken, en een veel grooter prikkel zijn om zich te onderscheiden, dan de nacht met zijne eigenaardige somberheid en stilte, soms vereenigd met een gevoel van onmagt, doordien men niet weet hoe, of tegen wien men zich heeft te verdedigen. Zeker is het dat de onverwachte aanval in den nacht en in de eenzame doodsche straat ongunstig op het moreel der jonge soldaten werkte. Zoo als gezegd is gingen ze met overijling terug, en om hen tot staan te brengen en hun hunne bedaardheid te doen herkrijgen, wist ik niet beter te doen dan hun toe te roepen regtsomkeert te maken en terug te vuren. Ik moet bekennen dat ik zelf niet wist *waarop*, want hoezeer de schoten aanhielden, bleven de aanvallers in de duisternis onzichtbaar.

Het doen vuren zonder bepaald doel, zonder dat men weet *waarop* men vuurt, is in den regel zeer af te keuren, het is *tirer sa poudre aux moineaux*, en de kostbare munitie moet op geheel andere wijze worden gebezigd; — toch kunnen er zich soms omstandigheden voordoen, waarin, bij wijze van uitzondering, het schieten enkel *om te schieten* een' gunstigen invloed op het moreel van jonge soldaten kan uitoefenen, althans in den bewusten nacht bereikte ik er mijn doel meê, want toen mijne manschappen een paar schoten gedaan hadden, dacht geen hunner er meer aan om de plaats die hem aangewezen was te verlaten, hoezeer zij den geheelen nacht aan het vuur der muiters en aan hunne aanvallen bleven blootgesteld. De duisternis maakte dat het vuur der

aanvallers weinig uitwerking had; hoezeer zij soms in groot getal op onze positie aanvielen. Het gelukte ons echter al hunne aanvallen af te slaan, en zelfs een hunner voorvechters viel gewapend in onze handen. In den loop van den nacht kwam de officier van gezondheid VAN DER HEYDEN bij mij, om onderzoek naar de geblesseerden te doen; er waren er slechts een paar, waarvan één gevaarlijk, ten gevolge van een schot door het hoofd.

Zoo verliep de nacht. Tegen het aanbreken van den dag kwam de kolonel EYMAEL in persoon bij mij, ten einde naar den loop der zaken te informeren. Hij voegde mij eenige woorden toe, die mij aangenaam waren, er bij voegende, dat hij mij met mijne manschappen zou doen aflossen. Werkelijk kwam korten tijd daarna de 2de luitenant WILLEBRANS ons met een peloton vervangen.

Ik wil het verhaal betreffende het gebeurde in dien nacht niet eindigen, zonder een woord te hebben gesproken tot lof van den sergeant PETERS, die mij gedurende den geheelen nacht met bedaardheid en koelbloedigheid ter zijde stond, en de soldaten door zijn voorbeeld aanvuurde. Later heb ik dien onderofficier ontmoet als *portier bij het Groot Militair Hospitaal te Utrecht*.

Bij de troepen op den wal terug gekomen, konden wij daar nog een paar uren rust genieten, waaraan wij groote behoefte hadden. De dag die aanbrak zou de ongelukkigste zijn, die de 7de Afdeeling tot nu toe had doorgestaan; voor velen van dat korps zou het tevens de laatste van hun leven wezen.

Alvorens over de gebeurtenissen van dien dag te spreken, wensch ik met een enkel woord aan te stippen dat de kompagnie waartoe ik behoorde, en die ik, zoo als

men zich zal herinneren, op last van den kolonel-bataillons-kommandant verlaten had, de *Burgerhoutsche poort* bleef bezetten.

Den geheelen nacht stond zij daar aan de aanvallen der muitelingen bloot, maar het gelukte haar die aanvallen steeds dapper af te slaan; echter niet zonder verlies aan dooden en gekwetsten. De eerste die sneuvelde was de fuselier TEN DAM, terwijl de sergeant PETERS (broeder van den sergeant die bij mij op de *Paardenmarkt* stond) een schot door den hals kreeg. Aan den 1sten luitenant VAN SPENGLER, die, zoo als gezegd is, hier het bevel voerde, werd in den morgenstond door den 1sten luitenant-adjudant VAN HOEY SCHILTHOUWER den last overgebracht om zich met zijne kompagnie bij het bataillon aan de *Rode poort* aan te sluiten. Na aan dien last gevolg te hebben gegeven, stelde de luitenant VAN SPENGLER bij zijne terugkomst den sleutel der poort aan den kolonel EYMAEL ter hand.

Overgaande tot het verhalen van hetgeen op den nu aangebroken dag (27 October) voorviel, moet ik opmerken, dat ik omtrent sommige omstandigheden niet die volledige kennis kan hebben, die vereischt zou worden om met volkomen juistheid te oordeelen over hetgeen met de hier besproken wordende gebeurtenissen in verband staat, of daartoe aanleiding heeft gegeven. Het is bijna overbodig te zeggen, dat een jong officier niet weet, noch behoeft te weten, welke de redenen zijn der bevelen, die door de chefs worden gegeven, en welke de aanleiding is tot hunne handelingen. Daarbij is van de verhalen, gezegden en geruchten, die in tijden als waarvan hier sprake is aan ondergeschikte personen ter oore komen, dikwijls veel onjuist of overdreven, en

zoo ontstaat soms een verhaal, dat, wat de hoofdzaken betreft, juist is, doch waarvan de bijzonderheden misschien voor verbetering vatbaar zouden wezen.

Na deze opmerking hervat ik den draad van mijn verhaal, en ga alzoo over tot het beschrijven der gebeurtenissen, welke voorvielen op den dag die den door mij beschreven nacht van 26 October volgde. 't Was nu geheel dag geworden. Een gedeelte der Afdeling bevond zich, zoo als ik vroeger opmerkte, op den wal, bij de *Roode poort*. Hieronder moeten meer bepaaldelijk worden verstaan het 1ste en het flankbataillon; het 2de stond meer naar de zijde van de Citadel; waarom dit niet bij de andere bataillons aangesloten was is mij onbekend. Ik denk overigens dat alle gedetacheerde wachten en posten, voor zooveel daartoe mogelijkheid bestond, ingetrokken zullen zijn geweest. De bataillons traden aan, de vereischte kommando's om in kolonne af te marscheren werden gedaan, en zoo verlieten wij den wal, de *Roode poort* uitmarscherende.

Deze bewegingen nu, en degenen welke onmiddelijk daarop volgden, behooren tot die omstandigheden, waarover, naar mijn gevoelen, slechts met volkomen juistheid kan worden geoordeeld door hen die daartoe order gaven, en die met den algemeenen toestand bekend waren. Wat mij betreft, ik heb er toen en later verschillend over hooren spreken, en het komt mij voor dat er, ten opzichte der aanleiding tot het bevel om *Antwerpen* te verlaten, en tot de onmiddelijk daarop volgende contra-order, steeds onzekerheid bestaan heeft en steeds bestaan zal. Ik wensch er op te wijzen, dat ik geene aanspraak zou willen of durven maken, dat *mijn* oordeel en *mijne* beschouwingen over de hier behandeld wor-

dende gebeurtenissen in alle deelen juist zouden wezen. Intusschen vermeen ik voor mij het volgende als het meest aannemelijke te mogen beschouwen; het is gegrond op hetgeen ik toen gezien en toen, even als ook later, gehoord heb.

De omstandigheden hadden geleerd dat *Antwerpen* niet meer houdbaar was, en dat een langer verblijf der troepen in die stad een nutteloos opofferen van menschenlevens zou te weeg brengen. Aan de troepen moest dus eene andere bestemming worden gegeven. Het terugtrekken der krijgsmagt naar de Citadel schijnt in de eerste plaats in de bedoeling der bevelhebbers te hebben gelegen. Ook aan den kolonel-kommandant der 7de Afdeeling schijnt opgedragen te zijn geweest om met zijne bataillons binnen de Citadel te rukken; althans vermeen ik dit, bij het nagaan van hetgeen later gebeurde, te mogen aannemen. Toen nu de kolonel, nadat zijne bataillons, zoo als boven is gezegd, op den wal verzameld waren, gevolg wilde geven aan den last om naar de Citadel te marscheren, werd hem gerapporteerd dat de weg naar die sterkte was afgesneden, doordien de opstandelingen zich meester hadden gemaakt van de andere poorten, en daarmede dus ook den wal dien wij te passeren hadden in hunne handen was gevallen. Ik veronderstel dat op dat oogenblik ook de gemeenschap met het 2de bataillon als verbroken zal zijn beschouwd.

In die omstandigheden werd het bereiken der Citadel onuitvoerbaar geacht, en werd besloten de stad te verlaten. De bataillons werden daartoe in beweging gesteld, en marscheerden, zoo als ik reeds heb verhaald, de *Rode poort* uit; maar vóór dat nog de laatste pelotons buiten de poort waren, ontving de kolonel nog een ander

berigt, inhoudende dat de weg naar de Citadel nog vrij was, en die sterkte dus nog wel kon bereikt worden (1). Uit de daarop volgende handeling is wel op te maken dat de kolonel vroeger last had ontvangen om naar de Citadel te marscheren, want oogenblikkelijk werd gekommandeerd: »*Contra-marscheren*,» en die beweging uitvoerende, keerden wij op onze schreden terug en marscheerden wij weder den wal op.

Men zegt dat de brave kolonel EYMAEL, het bevel tot dien contra-marsch gevende, daarbij zou gezegd hebben: »Ik wil liever mijn leven dan mijne eer verliezen.» Misschien had hij op dat oogenblik een voorgevoel van hetgeen ons te wachten stond.

De afstand van de *Rooie poort* naar de Citadel, over den wal, bedraagt ongeveer een half uur gaans. Langs den wal, natuurlijk aan de zijde der stad, bevinden zich huizen die op den wal uitzigt hebben, en op 40 à 50 passen van daar gelegen zijn (2). In de eerste oogenblikken werd onze marsch niet bemoeijelijk, maar wat verder marscherende, bleek het dat de zoo even door mij genoemde huizen door de opstandelingen bezet waren, en uit die huizen openden zij nu eensklaps, op de troepen die over den wal marscheerden, een hevig vuur.

De uitwerking van dat vuur, op zoo korten afstand in de flank der kolonne gelost, was natuurlijk uiterst moorddadig.

(1) Het was de luitenant DE PETIT van het 2de bataillon die bedoeld berigt, op last van den majoor VAN AERSSSEN, aan den kolonel overbragt. Uit dit berigt moet natuurlijk tevens gebleken zijn dat de communicatie met het 2de bataillon niet was afgesneden.

(2) Sedert den tijd waarvan hier sprake is, heeft de geheele versterkingswijze van *Antwerpen* eene groote verandering ondergaan. Ook de bovenbedoelde wal heeft in die verandering gedeeld.

Niettegenstaande de chefs en de verdere officieren alle pogingen in het werk stelden om orde en bedaardheid te onderhouden, kon het niet anders of er moest spoedig eenige wanorde ontstaan. Van ter zijde door het vuur uit de huizen hevig bestookt, werd tegelijkertijd de marsch der kolonne in front opgehouden door de opstandelingen, die den wal zelven bezet hadden, en door het vuur uit de straten die op den wal uitkwamen. Bij en aan de poorten, waarvan de opstandelingen nu meester waren, stormden deze de stad binnen en den wal op, en kwamen zoo ook in den rug der kolonne, welke op deze wijze van alle zijden aangevallen en bestookt werd. Het gevolg hiervan was, dat soms het hoofd der kolonne niet of slechts langzaam avanceerde, en hierdoor eene opeenhooping van menschen ontstond, waarin de kogels der muiters niet missen konden eene allermoorddadigste uitwerking te weeg te brengen. Wél werd er door de onzen terug gevuerd, maar het behoeft geen betoog, dat zulks in de gegeven omstandigheden weinig of niets kon baten.

Aan het flankbataillon, dat het achterste gedeelte der kolonne uitmaakte, gelukte het door zijne flinke houding den vijand, die de kolonne in den rug wilde aanvallen, in ontzag te houden.

Het beste wat men had kunnen doen, zou geweest zijn te trachten de Citadel in den kortst mogelijken tijd te bereiken. Het meest geschikte middel om hierbij de troepen zoo min mogelijk van het vijandelijk vuur te doen lijden zou waarschijnlijk daarin hebben bestaan, om hen langs den voet der huizen, en niet over den wal zelf, naar de Citadel te brengen. De marsch werd intusschen op de beschreven wijze voortgezet: nu eens maakte de kolonne, of althans eenige gedeelten daarvan, halt, dan bewoog zij zich weér snel

voorwaarts. Sommige soldaten trachtten zich aan het vuur des vijands te onttrekken door aan de zijde van het buitentalud der borstwering neder te knielen, welk voorbeeld door anderen gevolgd werd, hetgeen te weeg bracht dat zij zich op die helling verdrongen, waardoor verscheidene hunner in de diepe gracht nederstortten en zoo ellendig om het leven kwamen.

In deze moeilijke oogenblikken gaf de chef der Afdeeling, de kolonel EYMAEL, het voorbeeld van bedaardheid: rustig bewoog hij zich door de kolonne, stond van tijd tot tijd stil om den troep toe te spreken, en trachtte zoo doende de orde te handhaven. Door zijne hoofdofficiers-épauletten zeer kenbaar, kon het niet missen of de vijandelijke schutters, in de huizen opgesteld, moesten hem tot het mikpunt hunner schoten nemen; weldra werd hij dan ook door een vijandelijk schot getroffen en zink hij ter neder. Door den 2^{den} luitenant WILLEBRANS en eenige soldaten werd hij opgenomen en langzaam naar de Citadel gedragen, en terwijl deze braven dien pligt vervulden, werd de kolonel door een ander schot doodelijk getroffen! Hij overleed eenige dagen later aan zijne bekomen wonden. Zijn lijk is in de Citadel begraven. Zijne nagedachtenis zal in eere blijven bij degenen die hem gekend hebben!

Gedurende onze beweging naar de Citadel werd ook doodelijk gekwetst de 1ste luitenant DE HAAN van het flank-bataillon, die zich reeds bij *Quatre-Bras* als een dapper soldaat had doen kennen, en ook reeds van dien tijd af met de Militaire Willems-orde versierd was. Ook hij werd door zijne soldaten naar de Citadel gedragen, waar hij eenige dagen later aan de door hem bekomen wond bezweek. De 1ste luitenant VAN ALPHEN ZEEWOLDT werd

in het been gekwetst en viel in handen der opstandelingen; ook de 1ste luitenant Baron VAN HEMERT TOT DINGSHOF werd hier gevangen gemaakt.

Ik zal over onzen togt naar de Citadel niet verder uitwijden, hoezeer het weinige, dat ik er van gezegd heb, aan den lezer, die daarbij niet tegenwoordig is geweest, slechts eene onvolledige voorstelling van dien togt geven kan.

Van tijd tot tijd vurende, dan eens loopende, dan weder stilstaande of over de dooden heen stappende, bereikten wij eindelijk de *Esplanade*, en kwamen daar tot eenige verademing. De kolonel MONHEMIUS, kommandant van het 1ste bataillon, en na den kolonel EYMAEL de hoogste in rang bij de Afdeeling, had intusschen het bevel op zich genomen, en trachtte zooveel mogelijk de orde te herstellen. Op de *Esplanade* werd de Afdeeling herzameld en begonnen de bataillons en kompagnïën zich weder in orde te scharen en bijéén te voegen. Vervolgens telden wij ons (*militairement* gesproken: *er werd appel gehouden*), en met het gevoel van dankbaarheid voor eigen behoud, vermengde zich dat van smart bij het hooren afroepen der namen van zoovelen die dien roep niet meer met het gewoon »*present*» konden beantwoorden. Na zoo nog eenigen tijd te hebben gewacht, bekwam het 1ste bataillon order om de Citadel binnen te rukken. Het 2de en 3de bataillon moesten zich naar het Arsenaal begeben, uithoofde er geene genoegzame ruimte in de Citadel was om de drie bataillons in die sterkte te legeren (1).

Naar mijne gissing zal het toen zoo wat middag zijn

(1) Het kan zijn dat het 2de bataillon zich reeds in het Arsenaal bevond toen de beide andere bataillons op de *Esplanade* aankwamen. Ik ben hieromtrent in het onzekere.

geweest. Het was, zoo als ik gezegd heb, den 27sten October.

Het is overbodig te zeggen dat de troepen uitgeput waren van vermoeidheid: de laatste dagen en nachten toch hadden zij onophoudelijk onder de wapenen doorgebracht, meestal onder den blooten hemel en zonder behoorlijk voedsel, waarbij zij zich nog te verdedigen hadden gehad tegen de verraderlijke aanvallen der opstandelingen. Het kon niet anders of zij moesten na aankomst in de Citadel, zonder aan iets anders te denken, die rust zoeken waaraan zij de grootste behoefte hadden, en waartoe hun de veilige sterkte gelegenheid aanbood, al liet die gelegenheid overigens te wenschen over.

Eenige officieren, waaronder ook ik mij bevond, kwamen te regt in een zeer klein vertrek, dat niets opleverde dan de naakte muren. Op den grond nederliggende, waren weldra allen in diepen slaap.

Ik herinner mij hoe ik uit dien slaap ontwaakte door iets dat mij voorkwam als een gedurig gebons boven mijn hoofd, dat mij intusschen weldra bleek te bestaan in zware schoten, die in de nabijheid werden gelost. Op te staan en naar de oorzaak te vernemen was het werk van een oogenblik. Het bleek dat *Antwerpen* door de Citadel werd gebombardeerd!

Eindelijk was dan het geduld uitgeput, eindelijk zou er dan wraak worden genomen over beleediging en verguizing, over den dood aan zoo velen berokkend door eenen vijand, die in huizen verborgen was, en van daar, uit de vensters en van de daken op ons vurende, ons had kunnen ter nederleggen, zonder dat wij ons konden verdedigen, al wilden wij nog zoo gaarne!

Men zeide dat het de dappere generaal, Hertog van

SAXEN-WEIMAR, was, die den opperbevelhebber, den luitenant-generaal **CHASSÉ**, aangespoord en bewogen had om tot het bombarderen der stad over te gaan.

Z. H. bevond zich op den wal, en onderhield zich daar met de officieren over de gebeurtenissen van den dag. Weldra stonden de gebouwen, die uit de Citadel beschoten werden, in brand, welke ieder oogenblik in uitgebreidheid en hevigheid toenam, en de vlammen die daaruit in de duisternis oprezen en op verren afstand zichtbaar waren, leverden het bewijs dat de Nederlandsche krijgsmagt nog de middelen bezat om zich te doen gelden en te doen eerbiedigen! Eerst in den nacht hield het bombardement op. Dat wij, op de wallen staande, er met voldoening naar zagen, zal men begrijpen, als men nagaat waaraan wij in de stad waren blootgesteld geweest. Het bombardement eindigde wel, maar de brand was nog zoo spoedig niet gebluscht; althans toen de compagnie, waartoe ik behoorde, op den avond van den 30sten derzelfde maand de Citadel verliet, steeg de rook nog uit de puinhoopen op.

Met een enkel woord heb ik reeds gesproken van de officieren welke bij den togt naar de Citadel gekwetst werden, of in handen van den vijand vielen. Het verlies aan minderen was zeer aanzienlijk, en wordt aan dooden, gekwetsten en vermisten op ongeveer 300 geschat. Onder dit getal moeten begrepen worden zij, die in het Arsenaal sneuvelden, of gekwetst werden bij den aanval dien de Belgen op dat gebouw deden, een paar uren nadat het 2de en 3de bataillon der Afdeeling daarin gekomen waren. Mij slechts bepalende tot het verhalen van datgene waarbij ik tegenwoordig ben geweest, spreek ik van dien aanval op het Arsenaal niet, evenmin als van

het terugtrekken der troepen uit het Arsenaal naar de Citadel.

Onder degenen, die op den wal den dood vonden, behoorde ook nog eene onzer marketentsters, ik meen dat haar naam Boens was; eene andere vrouw en haar dochtertje werden gekwetst. Voor de eer der menschheid is het te hopen dat die vrouwelijke wezens in den digten drom door toeval zijn getroffen geworden.

Men heeft uit het vorenstaande reeds kunnen opmaken, dat er op de Citadel naauwelijks plaats was om ons te huisvesten; deze omstandigheid alléén zou reeds de vraag kunnen doen ontstaan of het oordeelkundig was, den last te geven om de drie bataillons der Afdeeling naar de Citadel te doen komen?

De krijgsmagt, vereischt tot het bezetten en verdedigen dier sterkte was natuurlijk bekend; die magt op de Citadel bijeen te brengen was een hoofdvereischte; maar na daartoe de vereischte maatregelen te hebben genomen, na bepaald te hebben welke troepen de bezetting der Citadel zouden uitmaken, hadden ook onmiddelijk maatregelen moeten worden getroffen om de overigen, die men niet in de Citadel noodig had, eene bestemming te geven overeenkomstig de bestaande omstandigheden. Die omstandigheden — reeds is er op gewezen — gedoogden niet dat de troepen langer in *Antwerpen* bleven. Aan de chefs dus der troepen, die niet bestemd waren om in de Citadel garnizoen te gaan of te blijven houden, hadden bepaalde en duidelijke bevelen moeten worden verstrekt, om met de krijgsmagt onder hunne bevelen af te trekken, en zich te begeven daar, waar de tegenwoordigheid dier magt, met het oog op de omstandigheden, het meest vereischt werd.

Had de kolonel EYMAEL op den morgen van den 27sten October gevolg kunnen geven aan het plan dat hij schijnt te hebben gehad, en waaraan reeds een begin van uitvoering werd gegeven: om namelijk met zijne bataillons de stad te verlaten, dan zou de gebeurtenis die onmiddellijk daarop volgde niet zijn voorgevallen, en het leven van zoo velen zou niet nutteloos en doelloos zijn opgeofferd geworden!

Dat de kolonel terugkeerde was zeker het gevolg der bevelen die hem gegeven waren, hij handelde dus overeenkomstig zijn' pligt. Die bevelen, en vooral de omstandigheid dat ze welligt niet duidelijk of positief waren, zijn ter verantwoording van hem die ze gegeven heeft.

Dat men te veel troepen naar de Citadel had doen komen, blijkt vooreerst uit de omstandigheid dat, toen wij er kwamen, er al geene genoegzame plaats was om ons te huisvesten, en ten tweede dat men verplicht was, de Citadel al zeer spoedig door eenige dier troepen te doen ontruimen.

Zoo werd de kompagnie waartoe ik behoorde, en waarover de 1ste luitenant Jonkh. van SPENGLER steeds het bevel voerde, in den avond van den 30sten October in de grootste stilte ingescheept en naar *Lillo* overgebracht. Aan boord van het vaartuig, dat ons naar *Lillo* voerde, dachten wij met leedwezen aan zoo velen onzer ontbrekende soldaten, en vooral aan onzen vriend en kameraad, den 1sten luitenant van ALPHEN ZEEWOLDT, met wien wij twee maanden vroeger het garnizoen hadden verlaten, met wien wij lief en leed gedeeld hadden, en die gekwetst in handen van den vijand was gevallen, zonder dat wij verder omtrent zijn lot iets wisten!

De overige kompagnïen van het bataillon, zoomede het

2de bataillon, verlieten omstreeks dienzelfden tijd de Citadel (1).

Heeft men bij het nagaan der beschreven gebeurtenissen niet het regt om te vragen, of bij het bepalen dat eene zoo sterke krijgsmagt binnen de Citadel moest komen, wel met beleid en bedachtzaamheid is te werk gegaan?

Indien het lezen dezer regelen bij mijne jongere krijgsmakkers de overtuiging mogt bevestigen van de noodzakelijkheid om duidelijke, doeltreffende, en vooral positieve bevelen te geven, en zij later bij het uitvaardigen van bevelen in oogenblikken als die, waarvan hier sprake is geweest, die overtuiging voor oogen mogten hebben, dan zou ik mij gelukkig achten deze regelen te hebben geschreven.

Te *Lillo* wachtte ons eene hartelijke ontvangst van de kameraden der bezetting van dat fort. Voor het eerst vonden wij hier na langen tijd gelegenheid om ons van onze kleederen te ontdoen, en eenige goede rust te genieten. Ik herinner mij nog met genoegen de luitenants der artillerie VAN GENNEP en SMIT, die wij daar aantroffen, en die met anderen het hunne bijbragten om ons goed te ontvangen. Dat ik mij na zoo vele jaren de namen van die anderen niet herinner zal men ligt begrijpen. De majoor RITSCHIE had destijds het bevel over het garnizoen te *Lillo*.

Gedurende ons verblijf te *Lillo* kwam men ons op zekeren dag berigten, dat er een schip met gekwetsten uit *Antwerpen* was aangekomen.

Wij spoedden er ons heen, en vonden onder vele an-

(1) Het flankbataillon bleef in de Citadel. Men kent het roemrijk aandeel, hetwelk dat bataillon gehad heeft bij de verdediging dier sterkte tegen de *Franschen* in het jaar 1832.

dere gewonden en zieken den 1sten luitenant VAN ALPHEN ZEEWOLDT en den 2^{den} luitenant SEYFFARDT, beide van ons bataillon. Wij waren gelukkig hen weder te zien, al was het dan ook onder voor hen droevige omstandigheden. Zoo lang mogelijk bleven wij bij hen. Het schip was bestemd voor *Holland*, ik meen voor *Dordrecht*. Tot den 16^{den} November d. a. v. verbleven wij te *Lillo*, en werden toen met de kompagnie ingescheept naar *Bergen-op-Zoom*. Wij verbleven daar slechts 24 uren, en gingen den volgenden dag naar *Rosendaal*. Toen begon ons zwervend leven in de kantonnementen van *Noord-Brabant*. Ieder die dat leven bij ondervinding kent, weet dat het niet door verscheidenheid uitmunte, hoezeer het ook toch zijne eigenaardige genoegens had.

Den 21sten November had er een togt plaats tegen de Belgen, die eene schermutseling met hen te *Esschen* ten gevolge had. Ons bataillon nam ook daaraan deel.

Zoo verliep het jaar 1830 en bereikten wij 1831. Daar dit schrijven echter slechts eene herinnering is aan het eerstgenoemde jaar, en wij thans daarmede het einde van dat jaar bereikt hebben, houdt dit verhaal hier als van zelf op.

Ik wil hier alleen nog bijvoegen, dat van de officieren, die op den 2^{den} September 1830 met het 1ste bataillon der 7de Afdeeling Infanterie uit *Kampen* marscheerden, slechts twee meer bij het leger dienen. Het zijn de heer generaal-majoor J. F. VAN HOEY SCHILTHOUWER, buitengewoon adjudant des Konings, bevelhebber in de 3de militaire afdeeling, en de schrijver dezer regelen. Bijna al de anderen zijn door den dood weggenomen; ik althans ken er slechts één meer die in leven is. Het

is de in dit verhaal meermalen genoemde 1ste luitenant Jonkh. W. F. VAN SPENGLER, ridder der M. W. O., die later als kapitein op het daartoe door hem te kennen gegeven verlangen het leger heeft verlaten en thans te *Kampen* woont. Hem bied ik ten slotte een woord van dank aan, voor eenige inlichtingen, mij bij het schrijven van vorenstaand verhaal, met de meeste welwillendheid verstrekt.

BERGEN-OP-ZOOM,
Februarij 1866.

